

**HEİDEGGER FELSEFESİNE GÜÇ İSTENCİ, TEKNOLOJİ VE
ÇEVRE SORUNLARI AÇISINDAN BAKIŞLAR**

**AN INVESTIGATION OF HEIDEGGER'S PHILOSOPHY IN TERMS OF
WILL TO POWER, TECHNOLOGY AND ENVIRONMENTAL PROBLEMS**

İdris DEMİREL

Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, idris.demirel@cbu.edu.tr

<https://doi.org/10.25272/j.2149-8539.2018.4.3.02>

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

Geliş 12 Aralık 2018
Kabul 26 Aralık 2018

Anahtar Kelimeler:

Heidegger
Varlık
Güçistenci
Teknoloji
Çevresorunları

Martin Heidegger (1889—1976)'e göre, modern teknoloji bir güç istenciyle yeryüzüne, sömürü için gerekli hammadde ya da makine muamelesi yapmaktadır. Bu muamelemin sonuçları ise ortadadır: Şehirler, yaşanabilir mekânlar olmaktan çıkmaktadır. Çevre sorunları, taşra dâhil her yerdedir. Asit yağmurları, kirlenmiş nehir ve göller, sera etkisi, ormanların tükenişi, erozyonlar, türlerin kitlevi imhası... Tablo, insanlık için bir intihar türüdür. Bu sorunlardan kurtulmak için güç tutkusundan vazgeçmek ve modern teknolojiye gem vurmamak gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı: Heidegger felsefesini güç tutkusu, teknoloji ve çevre sorunları açısından ele almaktır. Yöntem olarak, belgesel araştırma yöntemi takip edilecektir. Muhtemel bulguların ise söz konusu meselelere ilişkin olarak sağlanabilecek felsefi katkılar biçiminde ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

© 2018 PESA Tüm hakları saklıdır

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Received 12 December 2018
Accepted 26 December 2018

Keywords:

Heidegger
Being
Will to Power
Technology
Environmental Problems

According to Heidegger (1889-1976), modern technology, by will to power, treats earth as an essential raw material for exploitation or as a machine. The results of the treatment are quite clear such cities are no longer where to live. Environmental problems are huge even in rural areas. Acid rains, contaminated rivers and lakes, greenhouse gases effects, extinction of forests, erosion and mass extinction of species... This picture of nature is a kind of suicide for human being. In order to get rid off these problems, it is essential to give up will to power and hinder modern technology.

This works aims to investigate philosophy of Heidegger from points of the will to power, technology and environmental problems. The methodology is the documentary research It is thought that possible results could contribute to the issues mentioned above from a philosophical perspective.

© 2018 PESA All rights reserved

GİRİŞ

Martin Heidegger (1889—1976), fikrî, felsefî mesaisini belirleyici kertede 'varlığın anlamı meselesi' üzerine teksif eden bir düşünürdür. Magnum opus'u konumundaki 'Varlık ve Zaman' onun varlık üzerine yoğunlaşmasının hem göstergesi hem semeresidir. Heidegger, varlık felsefesini; ontolojisini açıklarken, Nietzsche'ci bir kavramlaştırma olan 'güç istenci' ile teknoloji meselelerini yekdiğeriyle eklemleyerek doğrudan ele almıştır. Çevre sorunlarına ise onun değerlendirmelerinde, çevre bilimleri noktainazarından değil, bilhassa güç istenci ile varlığın teknolojik kılınışı ve teknolojik kavranışı yanında yer açıldığı görülür. Heidegger için çevre sorunları tâli mahiyette olup gerçekte daha kökensel bir meselenin türevleri niteliğindedir. Düşünür için tâli olmayan asıl mesele insanlığın varlığı unutuşudur. Varlığı unutmuş olmanın üzerinde tahakkuk ettiği zemin ise Batı metafiziğidir.

Bu incelemenin amacı: Heidegger'in, güç istenci, teknoloji ve çevre sorunlarını, kendi varlık felsefesinin zemininde nasıl ele aldığını, gerçekliğine bağlı kalarak ve eleştirel bir şekilde analiz etmektir. Çalışmanın yöntemi, belgesel araştırma yöntemiyle, kapsamı ise ilgili problematiklerin ihatasıyla sınırlı olacaktır. Anılan üç meselenin değerlendirilişine, yeni bir terkiplle bütünleşik tarzda yaklaşılana bu araştırmanın; bilhassa onun çevre sorunlarını ele alışını üzerinde görece daha az durulmuş olduğuna gerçeği eşliğinde, literatüre yeni ve farklı bir katkı olarak görülebileceği düşünülmektedir.¹

Batı metafiziği, Heidegger'de, varlığı perdeleyerek karanlıkta tutmuş olan antik Greklerden başlayarak yirminci yüzyılda da devam eden, ezeliyet, ebediyet, kesinlik ve bir töz (*ousia, oûsia*) peşindeki Batı felsefe ve düşünce akımlarının tamamına karşılık gelir. Başka bir ifadeyle, Heidegger, hususen Platon'la başlayıp modern dönemde devam eden ve bilimsel endüstriyel teknoloji aşamasında da zirvesine ulaşan varlığın unutulmasına sebebiyet vermiş kavrayışların tamamını topluca Batı metafiziği olarak görür. Burada Heidegger, 'varlık', 'varlıklar' anlamındaki Grekçe'den mülhem 'onto' (*on, onta, tò óv, tà óvta*) kelimesi ile tanrıbilim ifadesini birleştirerek zaman zaman onto-teoloji yahut da onto-teo-loji'den de bahseder. Kavramlaştırmanın kendisinin değil ama fikrinin, Aristoteles'in, en yüksek varlığın da tespit ve tayin edilmek istendiği 'ilk felsefe' telakkisinden geldiği söylenmelidir. Düşünür, 'varolanın ötesini araştırma' şeklindeki klasik anlamından farklılaşan bu metafiziğin temelden yapı bozumunu gerçekleştirilmeye; onun üstesinden gelmeye yönelirken kendi varlık felsefesinin, devralınan tarihî Batılı perspektiflerle örtüşmediğini de belirginleştirmiş olur. Anılan Batı metafiziği, tekraren, Platon ve Aristoteles ile antik Grekler devrinde başlamıştır. Yirminci yüzyılın nihilizm çağında da devam etmiştir. Grekler, bir entitenin 'olmasının' 'üretmiş olması' anlamına geldiğini düşündüklerinde mezkûr metafiziği de başlatmışlardır. Bahsedilen üretilmiş olma niteliği sebebiyle Batı metafiziği prodüksiyonist bir karakter kesp etmiştir. Heidegger'e göre, varlığın hakikatini (*alêtheia, alêtheia*); varlık olarak hakikatin kendisini, düşünen bir düşünmeye hiçbir yerde rastlanmamıştır. Varlığın hakikati, denilebilir ki, Batılı düşünmenin başlangıcı olarak, metafiziğin, Platon ve akabinde Aristoteles'te neşvünema bulmasını hazırlayan Pre-Sokratik düşünmede bile, düşünülmeden kalmıştır. Varlığın kendisi çekildiğinden, onun düşünülmeden kalmış olması da, salt insanî faillige değil, varlığın özüne bağlı olmuştur. Varlık kendi hakikatine çekilmekte, hakikatinin içine sığınmakta, kendini böyle bir sığınmada saklamaktadır. (Heidegger, 2001: 58-69; Heidegger, 2013: 6; Heidegger, 2015: 102-103; West, 2005: 163; Zimmerman: 2011: 27; Thomson, 2012: 53; Ruin, 2017: 60-61; Megill, 2012: 238-239) İnsan ve dünya, modern teknoloji vakıyasıyla Greklerin, entitelerin varlığını asırlar öncesindeki alımlama biçimlerinin bir süreği olarak karşı karşıya kalmıştır. Bu durumda, içinde yaşanan tarihî bağlam yönüyle ihtiyaç duyulan temel gereklilik; herhangi bir siyasal, sosyal, ekonomik, ideolojik bir tür yeniden düzenleme, bir dünya görüşü veya daha fazla güç arayışı değildir. Aranılan asıl şey, o özerk ve efendi özne kabulünü; kendi kontrolünü elinde ebedi bir güç istenciyle yine kendisi tutan mukteditir

¹ Heidegger felsefesine; teknolojiye ve güç istencine kıyasla bilhassa çevre sorunları açısından yaklaşımların görece daha az olduğu iddiasını delillendirebilme sadedinde çeşitli çalışmalara bakılabilir. Örneğin 'Cambridge University Press'in, C. B. Guignon tarafından hazırlanan 1993 tarihli *'The Cambridge Companion to Heidegger'* adlı derlemesinde, 'Giriş' dışında toplam (13) makaleye yer verilmiştir. Bunlardan sadece M. E. Zimmerman'ın 'Heidegger, Buddhism, and deep ecology' adlı makalesi çevre sorunlarıyla ilgilidir. Zimmerman, makalesinde, derin ekoloji yaklaşımını, Heidegger'in perspektifi ile Doğu düşüncesi, bilhassa Budizm arasında yakınlıklar kurarak işlemeyi tercih ettiğinden, çalışmada, "Güç istenci, teknoloji ve çevre sorunları" bütünleşik şekilde ele alınmış değildir. 'Blackwell Publish'in, H. L. Dreyfus ve M. A. Wrathall tarafından hazırlanan 2005 tarihli *'A Companion to Heidegger'* adlı derlemesinde ise toplam (31) makale bulunmaktadır. Burada teknoloji ile ilgili (1) çalışma yer almakla beraber, teknoloji, güç istenci ve çevre sorunlarıyla bütünleşik değerlendirilmemektedir. Türkçe literatüre bakıldığında, Say Yayınlarının, A. Aydoğan tarafından hazırlanan 2008 tarihli *'Heidegger'* derlemesinde, toplam (22) makale yer almaktadır. Bunların hiçbirisi, çalışmamızdaki problematiklerle doğrudan çalışmamaktadır. Otonom yayınlarının, S. E. Er tarafından hazırlanan 2014 tarihli 'Heidegger Paris'te' derlemesinde ise toplam (17) makaleye yer verilmiştir. Çevre sorunlarına hiç değinilmemiştir. Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi, Nisan 2017 tarihli (8.) sayısını 'Heidegger' sayısı olarak çıkarmıştır. Dergide yer verilen (22) makalenin hiçbirisi, çalışmamızın içeriğiyle doğrudan örtüşmemektedir. Aynı durum, Cogito'nun, Güz 2010 tarihli, (64.) sayısını olan *'Heidegger: Varlığın Çobanı'* özel sayısı için de geçerlidir. Dosyaya dahil (20) makalenin hiçbirisi, çalışmamızla uyuşmamaktadır. Türkçe'deki en kapsamlı Heidegger çalışmasını, Kutadgubilig Felsefe – Bilim Araştırmaları dergisi gerçekleştirmiştir. Haziran 2016 tarihli (30.) sayı, *'Heidegger Özel Sayısı'* dir. Burada, Heidegger'in çalışmaları dahil (46) dosya makalesi yayımlanmıştır. Makalelerin hiçbirinin kapsamı, çalışmamızla aynen örtüşmemektedir. Çevre sorunları yönlü bir çalışmaya ise hiç yer verilmemiştir. Kutadgubilig'in, bahsedilen sayısında, "Türkçe'de Martin Heidegger Kaynakçası (1935-2016)" adlı bir çalışma da bulunmaktadır. (50) sayfalık bu kaynakçada yer alan yüzlerce kitap, makale veya tezin hiçbirinin isimlendirilmesinde "Çevre sorunları" ibaresi geçmemektedir. Yukarıda verilen örnekleri daha da artırmak mümkündür. Bu fiili durum yahut tablo; bize, çalışmamızda, anılan üç meselenin 'yeni bir terkiplle bütünleşik tarzda' değerlendirilişinin, literatüre bir katkı olarak görülebileceğini düşündüren başlıca hususlardan biri olmuştur.

insan anlayışını ve bu anlayışla ‘güçlenen’ kibri bir yana bırakmaktır. Temel ihtiyaç, insan, eşya ve hadiselere ancak daha mütevazı bir üslupla, yani: Kendisine, dünyaya, çevreye daha koruyucu-korumacı bir ihtimamla yaklaşıldığında ve epistemolojik değil ontolojik perspektif; Heidegger’in özel ifadesiyle hermeneutik ‘fundamental fenomenolojik ontoloji’ benimsendiğinde bulunabilecek olan ‘varlıkla doğru bir ilişki’ ihtiyacı ve bu ilişkide(n) neşet edecek olan hakikattir.

Diğer yandan, Heidegger’in iki bin beş yüz yıllık bütün selefleri için denilebilir ki, Batı düşüncesinde, varolan tabii ki düşünölmüştür. Varolan varolanla ve hatta varlıkla irtibatlı olarak düşünölmüştür. Bu minvalde, felsefi, sosyolojik, siyasal değişik tür ontolojiler yapılmıştır. Ve fakat varlık; yine Batı düşüncesinde, varlık olarak, kendi hakikati, kendi failliği, kendi anlamı gözetilerek düşünölmemiştir. Dahası bu ‘düşünmemenin’ dışına çıkılması imkânı Batı Avrupa bilimi yönüyle de, yer yer ideolojik mülahazalar yönüyle de hepten yok addedilmiştir.

Aktüel tabloya, Batı Avrupa biliminin cari fenomenal yapısı dikkate alınarak bakıldığında, göze ilk çarpan husus, bütünleşik değil partiküler bir bilgi yapıları rejiminin varlığı ve hükümfermâlığı olacaktır. Bu partikülerlik değerlendirilmek istendiğinde, temel ayrışmanın, ortaya iki düzlem üzerinden çıktığı görülecektir: İlk önce zihnin, kendi haricindeki doğa (*physis*, *φύσις*) insan, toplum gerçekliğinin mahiyetinin kavranmasında, salt materyal dünyanın esas alınması, bu niteliği taşımayan varlık alanlarının ise üstünün örtülmesi ile materyalizm temelli bir ayrışma ve partikülerlik yaşanmaktadır. Varlığın materyalizasyonu ile belirginleşen bir ontoloji üzerine bina olunan ilk ayrışmaya ilave kademeli bir ayrışma daha getirilmektedir: Batı Avrupa bilimi, ilkin bilimsel bilgi yapısı ya da kısaca bilim ve bilim-dışı bilgiler olarak, ayrılmaktadır. Bilim de, takiben, önce kendi içinde doğa, insan ve toplum bilimleri olarak, bunun üzerine ise diğer iç bölünmeler biçiminde yeniden kat kat ayrımlara tabi tutulmaktadır. Kendisini bilimle, bilimi de kendisiyle özdeşleştiren Batı Avrupa bilimi, istinat ettiği materyalize varlık konsepsiyonu temelli bir ontoloji ve bu ontolojiye paralel bir bilgi felsefesi; epistemoloji dolayımında, insan, toplum, doğa ve çevreyi, olduğu bütünleşik şekliyle anlamlandırmasına el vermeyen bir tarzla belirginleşmekte, bu materyalize parçalanmışlık ve bölünmüşlük dahilinde varlık, olduğu gibi, bütünüyle, bihakkın görülüp ihata edilememekte, netice itibarıyla da unutulup gitmektedir. (Demirel, 2008: 48-49; Demirel, 2016: 637)

Heidegger için düşünme, varlığın düşünmede dile gelişiyle olur. Varlık dile gelir zira “Dil varlığın evidir.” İnsan, dilin meskeninde ikamet eder ve varlığın hakikatini korur. Korunmalıdır da, çünkü, “insan varlığın çobanıdır.” Koruyucular hususen düşünürler ve şairlerdir. (Heidegger, 1995a: 16; Heidegger, 2013: 5, 23, 25) Varlığı değil varolanları bilmeyi gözeten epistemoloji akslı ve ontolojinin de, epistemolojinin güzergâhında tutulduğu Batı metafiziği bağlamında, düşüncenin varlık—odaklı bir düşünce olmaktan çıkışı; Heidegger’de asıl mesele budur. Ve yine, asıl mesele, varlığı unutan *insanın*; ‘*Dasein*’ın, bu unutuşun dolayımında hep bir güç istenci ile hareket edişi, teknolojinin de güç istenci olarak kendi kendini idare eden otonom ve sibernetik bir işlerlik kazanıp insan, toplum, doğa, çevre üzerinde hâkimiyet kuruşudur.

Heidegger, bilgi felsefesi ve bilim felsefesi yönünden bakıldığında, bilim insanlarına toptancı bir nazarla yaklaşmamakla birlikte yaygın kabul gören pozitivist bilgi ve bilim zihniyetine karşıt bir konumda durmaktan imtina etmez. O, pozitivist değil hermeneutik karakterli bir bilim yaklaşımını tercih eder. Onun, eleştiri oklarını yönelttiği pozitivism ortaya öyle bir bilim ve gerçeklik anlayışı koyar ki, bu anlayışta entiteleri anlamının biricik meşru yolu matematiksel fizik olur. İşbu doğrultuda ve prodüksiyonist karakterli Batı metafiziğinin, on dokuzuncu yüzyıl gibi geç bir aşamasında, insanlar, ‘herhangi bir entitenin varolması demek, onun madde—enerji bileşimi olması demektir’ anlayışına hapsolünmüşlerdir. Varolma artık zaman—uzayda varolmadır. Öncülleri, matematikselleştirilebilir; ölçülebilir yahut gözlemlenebilir değildir. Heidegger, Kuantum teorisini geliştiren ve Nobel Fizik Ödülü sahibi bulunan Max K. E. L. Planck’ın bir sözünü, hem modern bilimin anlaşılışına, hem de modern bilim açısından gerçeğin anlaşılışına ışık tutması açısından nakleder: “Gerçek olan, ölçülebilir olandır.” (Heidegger, 1977: 169) Yani, dünya, doğa, çevre, kendisini ancak, ölçülebilir bir araştırma nesnesi ve üretim—tüketim diyalektiğinin bir metaı olarak ifşa edip ortaya koyacak ya da tam aksi kutupta yok sayılacaktır. (Heidegger, 2004a: 129-132; Heidegger, 2015: 31-33; Nietzsche, 2010: 326, 329; Zimmerman, 2011: 288, 386; Safranski, 2008: 65, Pöggeler, 2001: 10, 23) Heidegger, entitelerin, ebedi, değişmez, nesnel bir yapıları bulunduğu, aklın da söz konusu yapıları rasyonel ve yetkin bir şekilde keşfetmeye muktedir olduğu düşüncesine yaslanan bu tür bir bilimsellik anlayışına kökten sorgulayıcı

bir nazarla yaklaşır. Ondaki kabul, zamanın, geline antroposentrik hümanist evresinde, belirtilen zihniyetten ve dünyadan çıkış yolunda otantik ve güçlü bir hamlenin salt felsefi ve başka tür bilimsel çabalarla değil, özde Hölderlin gibi büyük şairlerin şiirlerinin el vermesiyle, daha genelde ise ancak ve ancak sanatın yardımıyla ortaya konulabileceği kabüldür.

1. Güç İstenci

Heidegger, güç istencini, modern zamanlara özgü nevezuhur bir gerçeklik olarak görmez. Bilakis tarihi bir fenomen, tarihi bir vakıa olarak görür. Bu fenomen, varlığın, Batı metafiziğinin zemininde vuku bulan unutuluşundan intac etmektedir. Güç istencindeki istenç, istemekle, istemek ise bir şey için çabalamakla alakalıdır. İstenç, istemenin daha istekli ve daha elde edici bir şekliyen, güç, erk ve hâkimiyet anlamına gelir. Buna göre gücü istemenin anlamı yani güç istencinin anlamı da erke ulaşmaya çabalamak olmaktadır. (Heidegger, 1995b: 168; Heidegger, 2001: 31) Güç istenci, öyle bir muharriktir ki, varlığın teknolojik kılınışını ve teknolojik kavranışını da, teknolojik insanlığı da, o şekillendirir. Bu olumsuz ve gayrisahih tablodan ancak ilhamını büyük şairlerin şiirinden alacak olan bir sanatın yardımıyla çıkılabilecektir. İnsanlık için, sanatın ve sanatçıların el vermesiyle yeni, teknolojik—olmayan bir gelecek başlatılabilirse eğer, bu durum zaten aynı zamanda güç istencinin de geride bırakılması yolunda mesafe katediliyor olunduğu anlamına gelecektir.

Heidegger'den önce güç istencini Nietzsche ele almış, daha açıkçası kavramı ilk ortaya atan ve öldükten sonra neşredilen aynı isimli eserinde etüd eden kişi Nietzsche olmuştur. Heidegger'e göre, Nietzsche, varolanların yahut başka bir söyleyişle gerçek addedilen bütün her şeyin esas vasfının hüküm sürme olduğunu iddia etmektedir. Böylece varolanlarda, onları böyle varolan kılan temel öz de güç istenci olmaktadır. Nietzsche için, oluş, güç istencidir. Oluşun yani hüküm sürüp giden hayatın asıl belirleyeni bu istençtir. Burada güç istenci oluşa ve hayata eşitlenir. Denilebilir ki, Nietzsche'ci terminolojide, dirim, hayat, oluş, varlık geniş anlamda aynı manaya gelir ve güç istencini ifade eder. Dirim, kendini, belirleyici güç istenci merkezleri zemininde tezahür ettirir. Bu merkezler, sevk ve idare edici; yönetici formlardır. Sanat, devlet, din, bilim, toplum gibi. Onun, "Nerede bir canlı buldumsa orada güç istencini buldum" sözü de böyle anlaşılmalıdır. (Heidegger, 2001: 29-32; Nietzsche, 2014: 60) Nietzsche'nin, Güç İstenci adlı eserindeki, varlığın en içsel özünün güç istenci olduğu yönündeki ifadesini de kuşkusuz aynı bağlamda görmek gerekir. Tabii "*-Bu dünya güç istencidir –ve başka hiçbir şey değildir! Ve siz kendiniz de bu güç istencisiniz-ve başka hiçbir şey değil!*" (Nietzsche, 2014: 442, 651) ifadelerinin de yine güç istencinin zaman ve mekândaki sürekliliği ve hüküm sürmesi bağlamında görülmesi yerinde olacaktır.

Nietzsche'nin etkisiyle, Ernst Jünger de, modern teknolojiyi, güç istencinin ve dünya üzerinde hâkimiyet kurma arayışının tezahürü olarak değerlendirerek onun özünün hiçbir şekilde teknik—mekanik olmadığını düşünmüştür. Teknolojinin özü güç istenci ile ilişkiliydi. Dünya, insan, toplum, doğa, çevre, onlar da teknolojiye göre mobilize edilmekteydiler. Haddizatında insanlığın kendisi de güç istencinin öznesi değil nesnesi; enstrümanı konumundaydı. Heidegger de, teknolojinin özünün; entitelerin, saf 'istenç istenci' şeklinde, yani: Kendisini yayma, genişletme dışında hiçbir amacı bulunmayan bir tutkuyu takviye edecek emre—amade şeyler olarak ifşası olduğunu kabul eder. (Heidegger, 1998b: 27-29; Heidegger, 2004b: 164-165; Zimmerman, 2011: 104, 107; Safranski, 2008: 90-91; Thomson, 2012: 35-37; McGill, 2012: 186) Özcesi, Heidegger için teknoloji bir tür uygulamalı bilimler, bir tür alet-edavat yeniliği ya da bilimin pratiği değil, aksine bilimi de zapturapt altında tutan varlığa ve hayata dönük temel bir zihniyet ve tutum olmaktadır. Heidegger'in burada, teknoloji ve güç istenci arasındaki rabıtaya ilişkin bakış açısı yönüyle az önce zikredilen, Nietzsche'ci bir yolda ve Jünger'in yaklaşımını anımsatan bir konumda durduğu ve ilgili fikriyatının onlarla muayyen bir irtibatın muhafaza edilmesi suretiyle tebellür ettiği de ayrıca söylenmelidir.

Sanatın özünün şiir, şiirin özünün ise varlığın hakikatinin kalıba dökülmesi olduğunu düşünen Heidegger, yalnızca yüksek sanatın değil, aynı zamanda otantik el zanaatı ya da zanaat olarak sanatın da modern endüstriyel teknolojideki mekanik ve 'yabancılaştırıcı' üretim tarzının yerini alabilecek olan yeni bir tarza nüfuzu kolaylaştırılabileceğine inanmıştır. Marx'ın, özlü bir şekilde Hegel'den yola çıkmak suretiyle fark ettiği 'insanın yabancılaşması' hadisesi, kendi köklerinde esasta yeniçağ insanının yurtsuzluğuna kadar geriye götürülebilir niteliktedir. Ontolojik bakımdan ifşa edici; meydana getirici; ışığa çıkarıcı faaliyet yahut üretim tarzı vasfıyla sanat; metafizik güç istencinin izlerini artık taşımayacak

ve yabancılaşmadan beri olan başka tür insanî-toplumsal yapılanmalara ve prodüksiyonist metafiziğin tarihinin kılavuzluk etmeyeceği farklı çalışma biçimlerine yol açma imkânlarına bilkuvve sahiptir. Ve fakat şu da vardır: İnsan, çevre ve toplumların içinde bulunduğu teknolojinin kıskaçlarının dışına çıkmanın temin edileceği bu yeni durum için Heidegger nazarında salt insanî çaba kifayet etmeyecek, insanî çabaya mukabil ve muadil şekilde varlığın da insanlığa fiilen el uzatması gerekecektir. (Heidegger, 2013: 31; West, 2005: 175; Zimmerman, 2011: 12-13, 70; Safranski, 2008: 22; Ökten, 2004: 72; Pöggeler, 2001: 25) Tekraren, Heidegger için, güç istenci metafiziğinin aşılması ancak o aynı varlığa ilişkin ontolojik zeminde, önce salt felsefe ve bilimin değil, hususen sanatın yardımıyla fenomenlere her nasılsalar öyle olma açıklığı sağlandığı, akabinde de bu açıklık varlık tarafından işlemselleştirildiği takdirde vuku bulabilecektir.

Akıl ve siyasal devrimler çağına tekabül eden Aydınlanma da, Heideggeryen perspektifte, ne varlığı unutmşluk halinden, ne de güç istenci realitesinden azadedir. Aklın, sınırsız insanî güç istencini beslemesindeki olumsuzluk bir yana, Heidegger'e göre, o, üstüne üstlük, düşünmeye de engeldir. Çünkü Heidegger için, "Düşünme, ilk olarak, yüzyıllardır hüküm süren aklın, düşünmenin en inatçı düşmanı olduğunu anladığımızda başlayacaktır." (Heidegger, 2001: 61) Aydınlanmanın, dinî ve geleneksel yapıları yıkmak isteyişini motive eden temel itkilerden biri, dinin ve geleneğin doğa üzerinde total kontrol kurma arzusu önünde bir engel teşkil ettiklerinin düşünülmesiydi. Esasta Aydınlanmanın akıl eksenli özgürleştirme retoriğinin arkasındaki mitik unsur da yine aynıydı: Doğayı bilimsel—teknolojik enstrümanlarla köleleştirecek olan sınırsız insanî güç istenci miti. Ki, buraya, Horkheimer ve Adorno'nun, Nasyonal Sosyalizmi; Naziliği, Batı'nın, sadece bir ülkesine değil tümüne musallat olan metafizik ve teknolojik güç istencinin bir tezahürü vasfıyla değerlendirdikleri ve söz konusu bu değerlendirmelerinin, aradaki ideolojik mesafeye rağmen Heideggeryen yaklaşıma daha yakın durmak anlamına geldiği de eklenebilir. Samir Amin'e göre de, Avrupa'nın sömürgeleştirme, köleleştirme, soykırım politikalarından Nasyonal Sosyalizme; Nazizm'e gelindiğinde, "Nazizm'i bir sapma gibi değil, Avrupamerkezli savların aşırı bir ifadesi olarak ortaya her zaman çıkabilecek bir güç gibi görmek gerekir. Yani ortada bir açmaz varsa eğer, bu, çağdaş dünyayı içine, Avrupamerkezciliğin kapadığı bir açmazdır. (Amin, 1993: 120; West, 2005: 174; Zimmerman, 2011: 107; Ökten, 2004: 73-74; Heidegger, 2015: 31) Varlık meselesinin noktainazarından, sahih ontolojik rolüne yabancılaşan insan, istisnasız her fenomen yahut varolanı hümanistik kontrol altına alma hedefiyle, kendini insanî-toplumsal dünyanın ve tarihin, yazarı, üreticisi, başoyuncusu vb. Addetmiştir. Bu iktidar ve hâkimiyet motivasyonunun esas anlamı kendinde bir amaç olarak daha fazla güç devşirebilmektir. Bundan ötürü de, içinde yaşanan teknoloji çağı, esasta, bir 'istenç istenci'; teknolojinin de güç istenci olarak tezahür ettiği kendi güç temerküzü dışında başka amacı bulunmayan bir kendi kendini güçlendirme çağıdır.

'İstenç istenci' ibaresini, Nietzsche'nin temel felsefi argümantasyonuna göndermede bulunmak için de kullanan ve kendisini teknoloji olarak gösterip açımlayan vakıanın, tekraren, 'istenç istenci' olduğunu belirten (Heidegger, 2001: 32; Safranski, 2008: 71-72; Zimmerman: 2011: 187, 188, 239-240; Emad, 2010: 387) Heidegger'in indinde bu bütün varlığı insan ve toplumun emrine—amade kılma teknolojik arzusu müspet bir arzu değildir. Tarih de mutlak öznesi insan olan bir işleyişle biçimlenmemektedir. İnsanlara, yeryüzünün tanrıvari hâkimleri nazarıyla bakılmaması gerekir. Ki, varlığa dair doğru bir anlayış da, ancak böyle, güç istencinden beri bir tutumla, sadece insanî çabalarla elde edilemeyecek olan, varlığın faillğine de bağlı bulunan otantik bir yaklaşımla, düşünürün adlandırmasıyla, az önce de zikredilen, hermeneutik karakterli 'fundamental fenomenolojik ontolojiyle' mümkün kılınabilecektir.

Nietzsche'nin güç istenci doktrininin analizini gerçekleştirirken, Heidegger, bu istencin esasta sahip—olmadığı bir şeyi değil, aksine sahip olduğu bir şeyi, bizatihi kendi kendisini istediğini ileri sürer. Hasbî ve harbî bir şekilde değil, bilakis hesaplayıcı ve düzenleyici bir tutum eşliğinde istenç, istençle kendisine yönelmektedir. Güç istencine mündemiç bu tutku, Nietzsche'nin bir başka doktrininin, 'Aynının Ebedi Tekerrürü'nü de somutlaştırmaktadır. Nietzsche'ye göre, düşüncenin iki en aşırı tarzı olan mekanikçi düşünce tarzı ile Platoncu düşünce tarzı, her ikisi de ideal olarak, ebedi tekerrürde uzlaşmıştır. (Nietzsche, 2014: 646) Heidegger, ebedi şekilde tekerrür eden yahut geri gelen güce istencin; 'istence istenç' olduğu kanaatindedir. Bütün olup biten daha fazla kalkınma, daha fazla gelişme, büyüme ve daha fazla muktedir bir konuma yükselme motivasyonu etrafında şekillenmektedir. Daha muktedir; daha güçlü demektir, daha fazla güç demektir. Yalnızca güç. Gücün bu modern metafizik aşamasında, modern endüstriyel teknolojinin özü, nasıl ki, tekniğe değil! Güce ilişkinse,

gücün özü de herhangi bir zamanda ulaşılan halihazırdaki gücü aşma hedefine ilişkindir. Güç ancak ve ancak güç artışı olarak süregeldiği, hep kaim kaldığı, kendisi için daha fazla güç buyurabildiği ölçüde güçtür. Bu yüzden, istenç ve güç, güce istençte birleşirler. 'İstenç istenci' olarak istencin bizatihi kendisi; güce meşruiyet sağlama anlamında da güce istençtir. (Heidegger, 2002: 166, 167; Zimmerman, 2011: 347-348) İstencin, her daim kendini-artırma-kuvveti-olan bir tarzla görünürleştiği bu yerde, insanî, toplumsal, ahlakî vb. Bir iyileşmeye ya da erdeme (*aretē, ἀρετή*) yönelik bir itkiyle, ahlakî duyarlılıklarla hareket edilmesi mevzu değildir. Gücün kendini öncelemesi, idame ettirip baki kılması arayış ve istenci her hal ve şartta asıl baskın muharrik niteliğindedir.

2. Teknoloji

Heidegger, teknolojiyi, önce, insanî-toplumsal standartların daha yüksek bir aşamaya erişmiş olduklarının göstergesi gibi de, aynı insanî-toplumsal amaçların nötr bir enstrümanı yahut vektörü gibi de görmez. Bu vetirede, Batı kültürü üzerindeki yıkıcı etkisiyle teknoloji, insanlığın, varlığı kavrayışındaki uzun erimli çöküşün bir göstereni konumundadır. Ancak, 1930'lu yıllarla birlikte düşünür, modern endüstriyel teknolojiye kısmen daha az olumsuz bir nazar ve tutumla yaklaşır. Bu yüzden o, kendi ülkesi Almanya'nın; Alman 'Dasein'in, teknolojiyle yeni bir ilişkiyi, çalışanların, teknolojinin köleleri haline gelmeyeceği, tersine ürünlerin otantik üreticileri olabilecekleri yeni bir ilişkiyi gerçekleştirebileceğini düşünür. Heidegger'in, Almanya'ya ve Alman Dasein'a vurgu yaptığı yerde, bir başka olgu daha hatırlanabilir. Şöyle ki: "Almanlar, Avrupa'da doğal rezervleri kullanıma açan ve kapsamlı planlı yeniden ağaçlandırma programları dahilinde yaprak döken ağaçlardan oluşan orman alanları kuran halkların ilkiydiler. İlaveten, Almanlar genelde biyo—dinamik ve organik tarım üzerinde de deney yapıyorlardı." (Vincent, 2006: 338; West, 2005: 163; Zimmerman, 2011: 51) Ve fakat burada bile Heidegger'in teknolojiye, başlangıç ve güç istenci çözümlenmelerine dair yukarıdaki atıflardan da istihraç edilebileceği üzere anti-modern ve anti-pozitivist bir perspektifle yaklaştığı vakıası göze çarpar mahiyettedir.

Güç, modernlik ve teknoloji gibi konuları birlikte mütalaa eden düşünürde, hem endüstriyalizm, hem de onun öncesinde zuhur eden modernite; varolanları, teknolojik gücün egemenlik alanını yine teknolojik gücün bizatihi kendisinin lehine olacak şekilde genişletecek hammaddeler olarak anlama ve açıklama yönündeki hegemonik eğilimlerin ifadeleridir. Tekniğin, modern bilimsel endüstriyel teknolojiye evrildiği aşamada, işbu modern bilimsel endüstriyel teknoloji, bütün varolanlara hâkim bir müktedir güç olarak varlığı da, varolanlar dolayımında kendi epistemolojik nesnesi kılmış, onun ne olduğunu ve nasıl anlaşılması gerektiğini kendisi belirlemiş, böylece varlığın unutuluşunu iyice derinleştirmiştir. Teknolojinin 'techne'sine tarihî perspektifle bakıldığında Antik Greklerin özgün 'techne'sinin, (τέχνη) -basiretle, itinayla üretim, görünüşe çıkarma, entiteleri olmaya bırakma anlamında- modernlerinkine göre daha düşünsel olduğu görülür. O, görünürlüğe ancak gerekli şartlar oluştuğunda çıkması anlamında aksiyoner değil reaksiyonerdir. Kökeni, her ne kadar yine aynı antik Greklerin, kendilerine sunulan varolanı açıkça alımlama ve bilme konumunda kalmayıp, üstüne, ona hakim olma eğilimi içerisine girme tavırlarına kadar geriye çekilebilecek olsa da, esasta adı üzerinde moderniteyle zuhur edip dal budak salan modern techne daha meydan okuyucudur. Saldırgandır. Tahakküm kurucudur. (Heidegger; 1977: 14; Demirel, 2016: 645; Ökten, 2004: 77; Zimmerman, 2011: 1-2; Pöggeler, 2001: 25) Esas niteliği, kendini 'çerçeveleme' denilen tarzda göstern modern techne biçimiyle teknolojinin saldırganlık ve tahakküm kuruculuk özellikleri, modern Batı kültür ve medeniyetinin de ayırt edici karakteristikleridir. Ve fakat, fenomenlerin bu teknolojik tek—boyutlu konumlandırılışları ve izahları, salt insanî fiil ve vakıalardan değil varlığın tarihinin içindeki gelişmelerden; varlığın failliğinden dolayı da, vukuu mukadder olarak böyledir. Tarihî bağlamı da göz önünde tutan daha titiz bir dikkatle yaklaşıldığında, Heidegger'in modern endüstriyel teknolojiye olan eleştirel tavrının, sadece endüstriyel süreçlerin kendilerinin meşruiyetinin değil, modernitenin de meşruiyetinin destrüksiyonu demek olduğu daha net belli olacaktır.

Teknoloji denildikte, teknolojinin ve bilimin hakikati açılmadığı değil, 'dünya resimleri' yarattığı düşünülür. Dünya resmi, dünyanın bir resmi değildir. Dünya resmi, dünyayı resim olarak kavramaktır. Nietzsche'nin sözleriyle, "Biz dünyayı kendi resmimizde kuruyoruz." (Nietzsche, 2014; 100) Dünya resmi minvalinde, bütün varolan ilk kez ve ancak ortaya koyma ve göz önüne getirme tekeli elinde tutan insan tarafından ortaya konulup göz önüne getirildiği ölçüde varolur. Varolanın varlığı artık onun, bilimin iz(leğ)inde göz önüne getirilmiş olup olmamasına bağlanır. Varolanın göz önüne getirilmiş olma

aracılığı ile varolan olması, bu işin olup bittiği modern bilimsel endüstriyel teknolojik çağı, daha önceki zamanlara karşı yeni bir çağa dönüştürür. Dünya resmi, bir zamanlar, ortaçağa özgü bir figür iken, sonra modernliğin dünya resmine dönüşmüş değildir. Dünyanın resme dönüşmesi, teknolojik çağın tam da özünü belirleyen bir hususiyettir. Dünya, resme dönüşür dönüşmez, insanın durumu da dünya görüşleri dolayımında billurlaşır. Dünya görüşlerinin çeşitli türden karşılaşması uğruna, insanoğlu, onların anlamına uygun olarak, sınırsız gücünü her şeyi planlama, hesaplama, biçimleme için harekete geçirir. Bu zeminde araştırma olarak bilim de, insanın dünyada kendisini kurmasının mutlak zorunlu bir tarzı olarak görülür. (Heidegger, 2001, s. 78-82) Özcesi, dünya, ‘dünya resimleri’ aracılığıyla belirli bir tarzda resmedilip ‘dünyalaştırılmakta’, insanların bir resme göre, bir araya gelebilmeleri, ‘herkesleşebilmeleri’, kendilerini yönlendirebilmeleri ve kontrol edilebilmeleri sağlanmakta, dünya da, böylece, bilim ve teknolojinin hâkimiyeti altına sokulmuş olmaktadır.

Heidegger için, teknoloji gibi modern kültür de, entitelerin aynı tek—boyutlu açılış ve kavranışından doğmuştur. Bu zeminde insanlık teknolojik insanlık giysisini giymiş ve dünyanın, doğanın, çevrenin teknolojik fethini kontrolü altında tutan özerk özne/fail pozisyonunda olmak bir yana, gerçekte bilakis modern teknolojinin kendi kendisine yön veren otomat ve sibernetik işleyişinin bağımlı nesnesi, daha bile kölesi derekesine düşmüştür. Doğanın, dünyanın tümüyle manipüle edildiği bu tarihi bağlamda insanın bir özerk özne olduğundan söz açmak nasıl muhalse, bireysel otonomiden ve haliyle özgürlükten söz açmak da aynen öyle muhaldir. Modern endüstriyel teknolojiye ait işleyişler, insanları da, üretim—tüketim diyalektiğinin şekillendirdiği, kullanılabilir, materyallere, elden çıkarılabilir nesnelere dönüştürmüştür. Bu kertede, üretim araçlarının mülkiyetindeki bir değişme de, oradaki yabancılaşmayı ve yıkıcı özellikleri dönüştürüp izale edecek değildir. Öyle ki, üretim ve mülkiyet rejimleri temelinde birbirlerinden büsbütün ayrı düşünülen kapitalizm ve sosyalizm de, Heidegger nazarında, aslında aynı bir, Nietzsche’ci güç istencinin tezahürleri oldukları için (Safranski, 2008: 56-57; Zimmerman, 2011: 11; Ökten, 2004: 73; Pöggeler, 2001: 66-67; Thomson, 2012: 4, 103, 104) liberal ve marksist ideolojilerdeki iddialar hangi zıt argümanları öne sürerlerse sürsünler, aralarında sonul kertede sahici bir fark taşıyor olmayacaklardır.

Teknolojiden bahsedilen yerde, düşünür için, kapitalizmiyle Amerikanizm de, sosyalizmiyle Bolşevizm de, teknolojinin insanlığı karşı karşıya bıraktığı nihilizmin farklı türleri olmaktan daha öte bir pozisyonda yer almazlar. Bu nihilizm, ancak ‘Alman Dasein’in dönüşümü yoluyla aşılabilecektir. Heidegger, yine teknoloji bağlamında modern bilime de alan açar. Modern bilimi, yukarıda kısmen değinildiği üzere, entiteleri ifşanın kapana kısırtıcı, ‘çerçeveleyici’, hapsedici vb. Tarzının bir örneği olarak resmeder. Bu eleştiriden yoksun bilim aynı zamanda teknolojinin hizmetindedir. Heidegger, ortaya, modern teknolojinin doğuşundan daha önce çıkmış olmakla birlikte bilimin, karakteri itibarıyla teknolojik olduğu yani güce doğru bir yönelim taşıdığı kanaatindedir. ‘İstenç istenci’ varolanların hesaplanmasının ve düzenlenmesinin, kendisinin asıl dışavurumları olduğunu belli ederken, bu dışavurumların temel ola gelmesi de teknik-teknoloji olarak tezahür etmektedir. Ve yine Heidegger için, modern teknolojinin bitimsiz ‘istenç istenci’ insanlığın sonsuz talep ve ihtiyaçlara sahip hayvan statüsüne indirgenmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda modern endüstriyel teknolojinin en önemli karakteri sadece bir enstrüman, bir vektör olmaması ve başkalarının hizmetinde bulunmamasıdır. Modern teknoloji, kendisi özel bir iktidar ve hâkimiyet karakteri sergilemektedir. Teknoloji kendisinden ve kendisi için teknoloji talep etmekte, kendi içinde özel bir disiplin ve eşsiz bir tahakküm iradesi geliştirmektedir. (Ökten, 2004: 73; Zimmerman, 2011: 95, 315, 340, 369; Emad, 2010: 388) Teknoloji, gelinen yerde, söz konusu hâkimiyet iradesi bakımından insanî denetime tabi tutulmaktan ziyade, insanı kendi denetimine tabi tutuyor konumundadır.

Marksizme bakıldığında, orada, teknolojik üretim araçlarının salt kendileri olarak yabancılaştırıcı bir nitelik taşımadıklarının varsayıldığı görülür. Teknoloji, marksizmde, insanî-toplumsal amaçların bir aracı durumundadır. Üretim araçlarının el değiştirmesiyle, kapitalist üretim tarzından sosyalist üretim tarzına geçilmesiyle birlikte, işçiler, kapitalizmde yaşanan yabancılaşmaya daha fazla maruz kalmayacaklardır. Oysa Heidegger’de, marksizmin zıddına, modern endüstriyel teknolojik dünyada, üretim araçlarının sahiplerinin kim olduğu meselesi, az önce de kısmen değinildiğince ancak ikincil karakterli bir meseledir. Zira teknoloji, hayatını, doğası gereği yabancılaştırıcı ve sömürücü bir şekilde sürdürmektedir. (Heidegger, 2013: 31-32; Zimmerman, 2011: 370) Bu sürdürme çerçevesinde, kapitalist üretim tarzında mı, sosyalist üretim tarzında mı bulunduğu; gerek güç istenci bakımından, gerekse de

dünya, insan, doğa, çevre karşısındaki temel ontolojik tutumlar bakımından, tekraren, sahici bir zıddiyete tekabül etmemektedir.

3. Çevre Sorunları

Çevre sorunları mevzuuna atıf bağlamında Heidegger'den önce, bir başka Alman düşünürü olarak, her şeyi Goethe ve Nietzsche'ye borçlu olduğunu söyleyen Oswald Spengler'in, iklimdeki küresel ısınma eğilimleri gibi değişimlerin, büyük ormanların gazete kâğıdına dönüşmesinden doğacağı tahmininde bulunduğu görülür. Spengler'de modern toplum, çevreyi zehirleyen ve insanı, varolanları mekanik açıdan görmeye mecbur bırakan, gözü doymak bilmeyen, hesaplayıcı bir makine haline gelmiştir. Bu yapısallıkta, artık hiç kimse bir şelaleyi, onu elektrik enerjisi düşüncesine dönüştürmeksizin görememektedir. Hiç kimse, herhangi bir yerdeki-otlaktaki sürülerin otlandığı toprağa, et stoku değerlendirmesini dikkate almaksızın bakmamaktadır. Yine hiç kimse, farklı yörelerdeki insanların yöresel, otantik el zanaatlerini, modern teknolojik prosedürle ikame etmeyi tasarlamaksızın düşünmemektedir. Bütün bu bakış tarzlarıyla, Heidegger'in daha sonraki yıllarda dünyanın, doğanın, çevrenin teknik ifşası hakkında söyledikleri arasında yakın bir benzerlik olduğu açıktır. Nitekim Heidegger için de, Ren nehrinin üzerine kurulan bir hidroelektrik santral Ren'in akışını engeller. Düzenli elektrik enerjisi akımını ve tedarikini sağlayan aktarım süreçleri zemininde, Ren'in kendisi bile emre—amade bir entiteye dönüşür. Bu durumda nehri nehir yapan hususiyet, bir su gücü tedarikçisi, bir güç istasyonu olmasıdır. Nehir, sadece nehir olmaktan çıkarılmıştır. Ren, manzarasıyla hâlâ Ren nehri değil midir? Diye sorulabilir. Ve fakat Ren esasta artık, Ren'e, turizm veya tatil endüstrisinin gönderdiği bir turist grubunun ziyaretine hazır nesne olmak seçeneği dışında hiç de nehir olamamaktadır. (Nietzsche, 2014: 232; Heidegger, 1998a: 57-58; Heidegger, 2015: 21, 24; Zimmerman, 2011: 68-69) Bundan ötürü, ortaya çıkmaktadır ki, doğa ve çevre de, nehirlerden dağlara onların bütün tabii unsurları da; güç istencinin, varlığı Batı metafiziği dahilinde tek—boyutlu teknolojik kavrayışının minvalinde, her nasılsalar öyle tecelli etme kapasite ve imkânından adım adım uzaklaştırılıyor durumundadır.

Heidegger, yalnızca yaygın, görünür çevre sorunlarının değil, örneğin hidrojen bombası gibi kitle imha vasıta ve silahlarının da insan ve toplumların karşı karşıya kaldıkları gerçek sorunlar olmadığı düşüncesindedir. Gerçek sorun, bir kez daha yinelemek gerekirse eğer insanlığın, teknoloji çağında, kendi varlığını kavrayışının daralması, çarpık hale gelmesi ve varlığın büsbütün unutulmuş olmasıdır. Heidegger yönüyle, kitle imha silahları hem insanlığın kendi kendisini hem de başka ne varsa bütün onları istendiğinde üretilmesi, tüketilmesi, yaratılması ve yok edilmesi gereken kaynaklar olarak kavrayışının semptomlarıdır. Teknoloji, doğayı, daha en başta sömürme tarzında yahut da asgariden tahakküm altına alma tarzında açığa çıkarmaktadır. Bu suretle, doğa, tahakküm altına alınabilir olan ve alınması da gereken bir nesne kılınmaktadır. Fakat sadece bu da değil. İnsanın kendisi de, doğayı tahakküm altına almak için tahakküm altına alınan olarak 'çerçevelenmektedir.' (Ruin, 2017: 67; Zimmerman, 2011: 97; Ökten, 2004: 90) Başka bir söyleyişle, derindeki asıl âmil, varlık—odaklı düşünmeden uzak düşme gerçeği, yüzeydeki handikap ise kitle imha silahları dâhil toplumlara, doğaya, çevreye dair problemlerdir.

Heidegger için, doğa, 'gizini açarken de' gizli doğa olarak varlığını korur. Öyle ki, misalen bitki bilimcilerin bitkileri, tarla kenarındaki çiçekler değildir. Tıpkı bir nehrin coğrafi bakımdan değişmeyen kaynağının derinlerdeki kaynağı olmayışı gibi. İnsanlar, teknoloji öncesi dönemlerde, yani insanlığın kendisini dünyanın mütehakkim efendisi değil de, onun bir parçası olarak alımladığı zamanlarda, doğaya, doğal düzene mümkün mertebe adapte tarzda onunla uyumlu biçimde yaşamaya gayret gösterirlerken, modern teknolojik insanlık, doğa, çevre, dünya dâhil her olguyu ticari-malî emtia olarak alımlar. Bütün varolanlar kapitalist, mali çıkarlara göre hesaplanıp değerlendirilebilir. (West, 2005: 174; Zimmerman, 2011: 274, 334, 359; Heidegger, 2015: 49) Entiteleri, yakışıksız tarza ifşaya zorlayan bu doğa, dünya, çevre 'çerçevemesinin', Heideggeryen açıdan kabul edilebilir nitelikte görülemeyeceği ve varlığın kendi otantik hakikatine münasip şekilde ışığa çıkmasının önlenmesi anlamını taşıyacağı son derece barizdir.

Modern teknolojinin, doğa ve çevreye karşı, daha en başından itibaren, nasıl olup da tahakküm altına alma hedefiyle yaklaşmış ve saldırdığı konusu, -düşünürden uzun bir alıntıyla- ortaya şöyle de konulabilir:

Modern teknikte hakim olan gizini—açma, doğaya, onun söküp alınabilecek ve depolanabilecek enerjisi tedarik etmesi şeklinde makul olmayan bir talebi dayatan bir

meydan okumadır. Fakat bu, eski yel değirmeni için de geçerli değil midir? Hayır. Yel değirmeninin kanatları muhakkak ki rüzgârda dönerler; onlar dolaylı olarak rüzgarın esmesine terkedilmişlerdir. Fakat yel değirmeni, hava akımlarından gelen enerjiyi, onu depolamak üzere kilit altında tutmaz. Buna karşılık bir toprak parçasına, kömür ve madenin çıkarılmasına yönelik olarak meydan okunur. Yeryüzü şimdi bir kömür madeni bölgesi olarak gizini—açar; toprak da bir maden yatağı olarak. Köylünün önceleri ekip biçtiği ve düzene soktuğu tarla, düzene sokmanın itina göstermek ve bakımlı tutmak anlamlarına geldiği zamanlarda görüldüğünden farklı bir şekilde görünür. Köylünün çalışması tarlanın toprağına meydan okumaz. Köylünün çalışması tohumun ekilmesinde, tohumu, büyüüp gelişmeyi sağlayan güçlerin muhafazasına terkeder ve tohumun artıp çoğalmasını gözletir. Fakat bu arada tarlanın ekilip biçilmesi de, doğaya saldıran başka bir tür düzene sokmanın güdümüne girmiştir. Bu başka tür düzene sokma, doğaya, ona meydan okuma anlamında saldıdır. Tarım, artık motorize hale gelmiş bir besin endüstrisidir. Örneğin artık azot sağlamak için havaya, maden sağlamak için yeryüzüne, uranyum sağlamak için madene saldıdır; ya imha ya da barışçı kullanım için serbest bırakılacak atom enerjisi sağlamak için ise uranyuma saldıdır. (Heidegger, 1998a: 55-56)

Modern endüstriyel teknolojinin, dünyaya, doğaya, çevreye sömürü için gerekli bir makine ya da hammadde olarak muamelede bulunma eğilimini eleştirmesinden ötürü, bazı görüşler, Heidegger'in, muasır derin çevrecilikle; ekolojizmle uyumlu bir konumda bulunduğunu varsaymışlardır. Şöyle ki: Çevreye, bir makine ya da sonsuza kadar sömürülebilir bir meta muamelesi yapmanın sonuçları, asit yağmurları, kirlenmiş nehirler, kuruyan göller, sera etkisi, ormanların tükenişi, çölleşme, toprak erozyonu, ozon tabakasının incilmesi, türlerin kitlesel imhası, kutuplardaki çözümler ve başka sayısız çevre problemi formunda apaçık hale gelmiştir. Radikal çevreciler olarak derin ekologlar için çevre sorunlarının gerçek kökleri insan dışındaki entitelerin tümünü, kendi insanî arzularının gerçekleştirilmesinde kullanılabilecek faydalı hammaddeler olarak çerçeveleyen antroposentrik hümanizmedir. Burada, Aydınlanma geleneğine yönelen tepki açıktır. Ekolojizm, aklın en üst değer olmasını kuşku ve tepkiyle karşılamaktadır. İnsana biçilen merkezî konum da, doğanın değerler(in)den yoksunluğu da, insanlar tarafından manipüle edilebilirliği de reddedilmektedir. (Vincent, 2006: 335) Heidegger'in, modern endüstriyel teknoloji için merkezî bir nitelik taşıyan antroposentrik hümanizm ile ilgili eleştirisi hatırlandığında, zikredilen bu derin ekolojik yaklaşımların Heideggeryen perspektiflerden etkilenmiş yaklaşımlar olduğu anlaşılacaktır.²

Tam da burada, soykütüklerinde Nietzsche ve Heidegger'inde bulunduğu postmodernlere, modernlerle kıyasayarak, çevre yönüyle bir parantez açılabilir. Şöyle ki: Modernler, genel olarak, insanları doğadan ve doğal dünyadan ayrı gördükleri gibi, doğa durumundan toplum durumuna geçiş hareketini de, ister Hobbes, Locke ve Rousseau gibi toplum sözleşmesi düşünürleri söz konusu edilsin, isterse liberalizmden marksizme farklı ideolojilerdeki düşünürler söz konusu edilsin, bir ilerleme olarak görmüşlerdir. İlaveten, modernler, doğaya, çevreye, yukarılarda da değinildiğince, insanın ihtiyaçlarına hizmet eden bir şey; bir nesne gözüyle bakmışlardır. Bu perspektifle, bilim de, insanların doğayı kontrol altına alıp sömürmesi işine koşulmuştur. Modern kültür ve kabullere postmodern meydan okumalar, insanların doğadan farklı olmadığını, bilakis, onun bir parçası olduğunu ileri sürerek, insanların doğayla modern ilişki tarzına karşı tutumlar benimsemişlerdir. Postmodern tablo, hem modern kapitalist sanayi medeniyetinin varsayıldığı gibi bir erdem olmadığı, hem de doğanın, şimdiye değin aldığından daha fazla saygıyı hak ettiği anlamına gelmektedir. Postmodernizmin modernliğe meydan okumaları, çevreci hareketlere de, böylece, önemli teorik ve entelektüel destekler sağlamış, çevreci talepler de, modernliğin ve onun kapitalizminin geniş ve derin kültürel kabullerine meydan okur olmuşlardır. (Heidegger, 2013: 5-6; Zimmerman, 2011: 414-416; Tannenbaum ve Schultz, 2005: 381) Özcesi: Hem Heidegger için, hem Nietzsche'nin yanısıra onun da görüşlerinden istifade eden postmodernler için ve hem de derin ekoloji yanlıları gibi çevreciler için; kibirli, mağrur, elindeki güç ile her istediğine hâkim olabileceği

² Zimmerman'a göre, reformist çevreciler, çevre kirliliği ile mücadele etmekle beraber, 'antroposentrik' kalmaya devam etmektedirler. Derin ekologlar ise dünyayı gerçek anlamda korumanın ancak Batı antroposentriizminin ve insanlık—doğa ikileminin dönüştürülmesi/aşılması halinde mümkün olabileceği kanaatindedirler. Diğer bir husus olarak da derin ekologlar/çevreciler sadece Heidegger'den değil, antroposentrik olmayan diğer gelenekler gibi Budizmden de etkilenmişlerdir. Bkz; Zimmerman Michael E. (1993), *Heidegger, Buddhism, and deep ecology*, The Cambridge Companion to Heidegger (Ed: C. B. Guignon), Cambridge University Press, USA, p. 260.

düşünülen ve bundan ötürü de, doğa, dünya, çevre üzerinde kayıtsız şartsız tasarrufta bulunabileceği kabul edilen modernitenin yetkin özne/insan anlayışı; temel problem buralarda bir yerdedir.

Heidegger, antroposentrik hümanizmi eleştirmiş, 'entiteleri olmaya bırakma' çağrısında bulunmuş, modern endüstriyel teknolojinin gezegeni harabeye çevirmesinden yakınmış ve Hölderlin'den hareketle, yeryüzünde bir otantik 'şairane ikamet' haletiruhiyesi üzerinde durmuştur. Bir insanın kendi memleketinin-yurdunun toprağıyla 'sarmaş dolaş olmasının' önemine vurgu; dünyayı, daima ötekilerle paylaşılan mürettep ve bütünleşik bir dünya olarak görme, yerlerin kendine özgü ve parçalanmamış birliğinden söz ediş, insanlığın entitelere egemen olmak yerine 'çobanlık-koruyuculuk' yapması gerektiği iddiası vb. Bunlar da Heidegger düşüncesinin özelliklerindedir. (Heidegger, 2011: 108; Zimmerman, 2011: 416-417; West, 2005: 171; Safranski, 2008: 38; Ökten, 2004: 40; Heidegger, 2013: 23, 50) Heidegger'in esasta epistemolojik akslı olmaktan çıkmayı ve varlık—odaklı olmayı hedefleyen hermeneutik fundamental fenomenolojik ontolojisinin bütün bu zikredilen yönleri, ortada, çevrecilik açısından da ihmal edilmemesi gereken tasavvurlar bulunduğunu işaretler mahiyettedir.

Sonuç: Varlığa Hâkimlik mi, Çobanlık mı?

Güç istenci, bireyler, şirketler, devletler gibi farklı farklı öznelerin sahip olabileceği bir mal, bir emtia ya da istediklerince yönlendirebilecekleri bir nesne değildir. Tam tersine bütün bu özneleri o yönlendirmektedir. Yol açtığı diğer problemlerin yanısıra, çeşitli türden çevre sorunlarının üzerinden de tezahür eden, teknolojik devinimleri serbestçe işlemselleştiren ve sonuçta varlığı perdeleyip karanlıkta bırakan güç istencinin, insan öznelerden otonom biçimde varolduğu ve otonom biçimde devri daim ettiği söylenmelidir. Ki, en başta Heidegger'in insan özne ile mesafeli durduğu da zaten belirtilmişti. Varlığın anlamının peşinden gitmekten uzak düşen insan, gelinen kertede, güç istencinin bir vektörü olmuştur. Onun tarafından, ölçülüp biçilmekte, onun bilimsel endüstriyel teknolojisinin teorileri, pratikleri, söylemleri tarafından bir varolan oldurulmaktadır. İnsanın bireyselliği, bilinci ve kimliği güç istencine tabi olduğu için de insanın teknoloji üzerinde değil, teknolojinin insan üzerinde sözü geçmekte ve bu vetirede çevre sorunlarının sahici çözüme kavuşturulabileceği o yol da bir türlü gözükmemektedir.

Heidegger açısından, eğer üretim faaliyetlerinin, zanaat anlamı da dâhil sanatın yardımıyla bir otantik modu keşfedilebilirse bu keşif Batı için bütünüyle yeni ve Batı metafiziğinin sınırları içinde kalmayacak, post—metafizik bir dönemin başlamasını ivmelendirecektir. Bu otantik üretim modu, esasta, Greklerin en başta, antikitede, *techne* kavramıyla kastettikleri bir mod olacaktır. Düşünür yönüyle, 'şeyleri itinayla olmaya bırakma' aktivitesi, prodüksiyonist Batı metafiziği altında bilindiği şekliyle iş/çalışma değil, sanatın özüyü. Heidegger, yeni dönemin; sadece, insanlık eğer entitelerin teknoloji çağında 'anlamsız hale gelen anlamını' restore ederek bir sanat eseri üretmeyi başarabilirse mümkün olabileceğine inanıyordu. (Pöggeler, 2001: 74; Zimmerman, 2011: 6, Ökten, 2004: 101) Burada, düşünürün her halükârda, modernitenin ve endüstriyel teknolojinin kendisini kendisine yabancılaştırdığı insanlığın yenilenmesini önceleyen ve bu açıdan bakıldığında, mensubu ve bağlı olduğu memleketin; yurdun toprağından köklenerek onun sıkıntılara çare bulmayı gözetken, efendiliğe, hakimliğe değil 'çobanlığa' açılan bir felsefi anlayışla hareket ettiği açık olsa gerektir.

Heidegger, modernitenin ve endüstriyel teknolojinin, -bir kısmı da çevre sorunları olarak yaşanılan-yıkıcı sonuçlarının; insanlığın kibir yüklü kendisini her istediğinin tanrıvari temeli haline getirme, insan, toplum, doğa dünya, çevre benzeri bütün varolanları insani taleplere tâbi kılma ve sanki insanın asli kaynak niteliğinde kendi aklından daha başka hiçbir transandantal referansı yokmuş gibi hareket etme eğiliminin ürünleri olduklarını öne sürer. İnsan, güç istenciyle, her varolanı kontrol altına almaya, her varolan üzerinde bir hükümlanlık kurmaya çalıştıkça, daha fazla güç adına daha fazla güç istencinin kölesi haline gelmiştir. "Akıllı hayvan" olarak tesmiye edilen insan bu haliyle bir de, kendini her anlamın, amacın ve hakikatin temeli olarak görmüş, bir nevi hayvani güç ve kontrol arzusuyla motive olarak gezegenin, doğanın, çevrenin tümüne egemen olmaya kalkmıştır. (Zimmerman, 2011: 330, 333; Ökten, 2004: 107) İnsan, gelinen safhada, hem asli meselesini yani varlık meselesini kaybetmiş, hem de prodüksiyonist metafiziğin ve modern endüstriyel teknolojinin güç istencinin yetkin özneliği bir tarafa sürecin sadece bir aracı olma kısır döngüsüne sıkışmıştır. Varlığa efendi olması değil 'çobanlık' yapması gereken insanlık, bütün entitelere teknolojik güç birikimi için gereken hammadde-malzeme stoku nazarıyla bakar hale düşürülmüştür. Bu kısır ve yıkıcı fasit daireden çıkabilmekse, salt insanî çaba ve tutkuların yetersizliğinin minvalinde ancak hem insanlığın çarpık bir varlık anlayışı zemininde biteviye

güç istenci ile hareket eden modern, hümanistik, mağrur yaşama ve düşünme biçiminden uzaklaşmasıyla, hem de varlığın insanlığa aynı doğrultuda bir yardım eli uzatmasıyla mümkün olabilecektir. Ama daha gerçekçi bir ‘dünya resmi’, modern insanlığı sınırsız güç istenciyle yeryüzünü, doğayı, çevreyi bir savaş meydanına yahut yıkıntı-döküntü hurdalığına çevirmeye zorlayan tek-boyutlu hümanistik teknolojik zihniyet ve pratiklerin amacına ulaşmış gibi olduğunu gösterir minvaldedir.

Heidegger, Nietzsche’ye ilişkin bir tespitinde, onun, Batı felsefesini Platon’culuk olarak, kendi felsefesini de Platon’culuğa yani anıla gelinen Batı metafiziğine karşı bir akım olarak gördüğünü belirtir. Oysaki Heidegger’e göre, Nietzsche’nin felsefesi yalnızca bir karşı hareket olarak, bütün ‘karşılar’ gibi zorunlu şekilde, karşı çıktığı yere bağlıdır.³ (Heidegger, 2001: 18) Heidegger’in bu tespitinden hareketle ve bir eleştiri sadedinde şu da ifade edilmelidir: Yoğun çevre sorunlarının yaşandığı endüstriyel teknolojik dönemlerin, en az beş yüzyıldır aynı bir ‘modern kapitalist dünya sistemi’nin sevk ve idaresiyle domine edilmesinden ötürü, güç istenci, teknoloji ve çevre sorunlarının, bahsi geçen dünya sistemi itibarıyla daha oylumlu ve derinlikli bir tarzda değerlendirilmesi gerekirdi. Ve fakat bu gerekliliğe karşın Heidegger’in yeteri kertede bir Batı merkezli kapitalist dünya sistemi çözümlemesi ve eleştirisi yapmadığı görülüyor. Sadece çevre sorunlarının aldığı boyut için değil, varlığın unutulmuşundaki rolü için de, dünyayı domine eden kapitalist zihniyetin, güç ilişkilerinin ve pratiklerin gördüğü negatif işlev ortaya derinlikli bir şekilde çıkarılmalıydı. Heidegger’in çabasının bütün yetkinliği ve yol gösterici ufku bir yana belirtilen eksiklikler nedeniyle mevzuu problematiklerin, varlığın Batı metafiziği doğrultulu tek—boyutlu kavranışı, dolayısıyla da unutulmuşu ‘çerçevesinden’ tam da çıkarılamadıkları, başka bir söyleyişle, onun felsefesinin de, tıpkı Nietzsche’ninki gibi ‘karşı çıktığı yere bağlı’ kaldığı son söz olarak söylenmelidir.

³ Heidegger’in, Nietzsche ile ilgili bu kanaatini D. Küçükalp de, nihilizm meselesi üzerinden değerlendirmekte ve “Heidegger, Nietzsche’nin her ne kadar nihilizmi modern Batı tarihinin bir hareketi olarak deneyimleyip teşhis etse de, nihilizmin mahiyeti hakkında düşünemediği için, nihilizm sorununun üstesinden gelmeyi başaramadığı düşüncesindedir.” Demektedir. Yine, Küçükalp’in tespitinde, Heidegger, ‘Güç İstemi’ni de, metafizik bir açıklama addetmektedir. Bkz; Küçükalp Derda (2016), “Heidegger Ve Nihilizm”, *Kutadgubilig Felsefe – Bilim Araştırmaları*, Sayı: 30, Haziran 2016, s. 485, 489.

KAYNAKÇA

- Amin, Samir (1993), *Avrupamerkezcilik Bir İdeolojinin Eleştirisi*, (Türkçesi: Mehmet Sert), Ayrıntı Yay., İstanbul.
- Demirel, İdris (2008), “Batı Avrupa Bilimine Ontolojik Temelleri ve Avrupamerkezci İdeolojik İçerimleri
- Ekseninde Heideggeryen Bir Yaklaşım”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt XXVII, Sayı 1, 2008.
- Demirel, İdris (2016), “Heidegger’de Grek Felsefesi, Batı Metafiziği, Bilim ve Modern Endüstriyel Teknoloji”, *Kutadgubilig Felsefe – Bilim Araştırmaları*, Sayı: 30, Haziran 2016.
- Emad, Parvis (2010), “Teknoloji ve Güç İstenci Sorusu”, (Türkçesi: Aysel Demir), *Heidegger*, Editörler: Özgür Aktok ve Metin Bal, Doğu Batı Yay. Ankara.
- Heidegger, Martin (1977), *The Question Concerning Technology and Other Essays*, (Trans: William Lovitt), Garland Publ. Inc., New York and London.
- Heidegger, Martin (1995a), *Nedir Bu Felsefe*, (Türkçesi: Ali Irgat), Afa Yay., İstanbul.
- Heidegger, Martin (1995b), “Rusya’da Bir Savaş Esiri Kampında Bir Genç ve Yaşlı Adam Arasındaki Akşam Sohbeti”, *Kutadgubilig Felsefe – Bilim Araştırmaları*, Sayı: 30, Haziran 2016.
- Heidegger, Martin (1998a), *Tekniğe İlişkin Soruşturma*, (Türkçesi: Doğan Özlem), Paradigma Yay., İstanbul.
- Heidegger, Martin (1998b), *Teknik ve Dönüş*, (Türkçesi: Necati Aça), Bilim ve Sanat Yay., Ankara.
- Heidegger, Martin (2001), *Nietzsche’nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, (Türkçesi: Levent Özşar), Asa Yay., Bursa.
- Heidegger, Martin (2002), *Off the Beaten Track*, (Trans. And Ed: Julian Young and Kenneth Haynes), Cambridge Uni. Press., Cambridge, UK.
- Heidegger, Martin (2004), “Fenomenolojik Kökenler: Zaman Kavramının Tarihine Prolegomena”(Türkçesi: Kaan H. Ökten), *Heidegger Kitabı*, Kaan H. Ökten, Agora Yay., İstanbul.
- Heidegger Martin (2004), “Sanat Olarak Güç İstenci”, (Türkçesi: Kaan H. Ökten), *Heidegger Kitabı*, Kaan H. Ökten, Agora Yay., İstanbul.
- Heidegger, Martin (2011), *Varlık ve Zaman*, (Türkçesi: Kaan H. Ökten), Agora Yay., İstanbul.
- Heidegger, Martin (2013), *Hümanizm Üzerine*, (Türkçesi: Yusuf Örnek), TFK Yay., Ankara.
- Heidegger, Martin (2015), *Teknik ve Dönüş – Özdeşlik ve Ayrım*, (Türkçesi: Necati Aça), Pharmakon Yay., Ankara.
- Küçükcalp Derda (2016), “Heidegger Ve Nihilizm”, *Kutadgubilig Felsefe – Bilim Araştırmaları*, Sayı: 30, Haziran 2016.
- Megill, Allan (2012), *Aşırılığın Peygamberleri Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida*(Türkçesi: Tuncay Birkan), Say Yay., İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich (2014), *Güç İstenci*, (Türkçesi: Nilüfer Epçeli), Say Yay., İstanbul.
- Ökten, Kaan H. (2004), *Heidegger Kitabı*, Agora Yay., İstanbul.

Pöggeler, Otto (2001), “Heidegger, Bugün”, (Türkçesi: Doğan Özlem), *Heidegger Üzerine İki Yazı*, (Türkçesi: Doğan Özlem), Pöggeler Otto – Allemann Beda, Paradigma Yay., İstanbul.

Ruin, Hans (2017), “Heidegger’in Uzun Soluklu Meselesi: Teknoloji”, (Türkçesi: Ahmet Aydoğan), *Heidegger: Teknoloji ve İnsanlığın Geleceği*, Der. Ve Türkçesi: Ahmet Aydoğan, Say Yay., İstanbul.

Safranski, Rüdiger (2008), *Bir Alman Üstat Heidegger* (Türkçesi: Ali Nalbant), Kabalcı Yay., İstanbul.

Tannenbaum, Donald G, Schultz, David (2005), *Siyasi Düşünce Tarihi Filozoflar ve Fikirleri* (Türkçesi: Fatih Demirci), Adres Yay., Ankara.

Thomson, Iain D. (2012), *Heidegger Ontoteoloji Teknoloji ve Eğitim Politikaları*, (Türkçesi: Hüsametdin Arslan), Paradigma Yay., İstanbul.

Vincent Andrew (2006), *Modern Politik İdeolojiler*, (Türkçesi: Arzu Tüfekçi), Paradigma Yay., İstanbul.

West, David (2005), *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, (Türkçesi: Ahmet Cevizci), Paradigma Yay., İstanbul.

Zimmerman, Michael E. (2011), *Heidegger Moderniteyle Hesaplaşma Teknoloji, Politika, Sanat*, (Türkçesi: Hüsametdin Arslan), Paradigma Yay., İstanbul.

Zimmerman Michael E. (1993), *Heidegger, Buddhism, and deep ecology*, The Cambridge Companion to Heidegger (Ed: C. B. Guignon), Cambridge University Press, USA.

